

Sint-Guido van Anderlecht

Eeuwen van volksdevotie

1000

INHOUD

- 1** Het leven van Guido. Ontstaan en verspreiding tijdens de middeleeuwen
Valerie Vermassen 9
- 2** Middeleeuwse Vitae. Leugens om bestwil?
Jef Janssens 25
- 3** De religieuze volkscultuur rond Sint-Guido in Anderlecht
Hans Geybels 39
- 4** Verenigd rond Sint-Guido.
De Broederschap van de heilige Guido in Anderlecht
Tom Bervoets 57
- 5** Sint-Guido, alias Sint-Wijden, in de microtoponymie van Anderlecht
Marcel Jacobs en Bram Van Nieuwenhuyze 69
- 6** Vyert Anderlecht en Laken! Heiligenliederen over Sint-Guido
Jan Delcour en Tine De Koninck 81
- 7** Van Palster tot Ploeg. Sint-Guido verbeeld
Johannes Mechiels 97
- Notities bij de kunstwerken in de Sint-Pieter-en-Guidokerk
en het Begijnhof van Anderlecht 108
Door **Anna Bergmans, Bart Fransen, Hans Geybels, Jean-Claude Ghislain,
Ilona Hans-Collas, Liesbet Kusters, Frédéric Leroy, Kathleen Leys,
Wim Nys, Carola Van den Wijngaert, Marie-Claude Van Grunderbeek**
- Bibliografie 136

1. Beelden van de heiligen Petrus en Guido (?)

Anoniem (Brussel)

1440-1460

Steen van Avesnes

h 137 cm - b 45 cm - d 35 cm (heilige Petrus)

h 137 cm - b 49 cm - d 34 cm (heilige Guido)

De twee stenen beelden stonden lange tijd opgesteld in het westelijk portaal van de kerk, samen met een Mariabeeld. Dat laatste is verschillend van afmetingen, stijl en materiaal-technische kenmerken en behoorde oorspronkelijk niet bij de groep. Bovendien is het westelijk portaal niet de oorspronkelijke plaats van de beelden. Dat portaal werd immers gebouwd in 1506, onder bouwmeester Lodewijk van Bodegem, terwijl de beelden duidelijk ouder zijn. Deze kregen pas een plaats in het portaal aan het einde van de negentiende eeuw, toen de kerk grondig gerestaureerd werd. De beelden werden toen mogelijk uit de crypte gerecupereerd; dat blijkt althans uit een negentiende-eeuwse gravure van Paul Lauters die een romantisch beeld geeft van de verwaarloosde crypte waarin het Petrusbeeld staat opgeborgen. In december 2000 werden de beelden in het portaal vervangen door stenen kopieën, en verhuisden de originele beelden, na hun restauratie in het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, naar de Onze-Lieve-Vrouw-van-Genadekapel in de kerk.

© IRPA-KIK, Brussel

De twee heiligenbeelden zijn uitgevoerd in steen van Avesnes, gelegen in het Franse departement Pas de Calais. Dit zachte en korrelachtige materiaal werd voor werken van deze afmetingen courant gebruikt en stelde de kunstenaar in staat om mooi en gedetailleerd beeldhouwwerk redelijk gemakkelijk te houwen. De twee heiligenbeelden zijn in goede staat, al dient opgemerkt te worden dat verschillende onderdelen aan het eind van de negentiende eeuw werden hersteld, met name de beide boeken alsook het hoofddeksel en de kalebas van de heilige pelgrim. Fijn uitgewerkte details en technisch moeilijk te houwen elementen, zoals de open ruimte rond de pelgrimsstaf of het bidsnoer onder Petrus' mantel, wijzen zonder twijfel op een hoogstaand vakmanschap.

De heilige Petrus is gemakkelijk herkenbaar. In de linkerhand houdt hij een boek en in de rechterhand een sleutel – gedeeltelijk afgebroken, maar wel duidelijk zichtbaar op oudere foto's. Over de identificatie van de andere heilige rijzen echter vragen. Als het duo de patroonheiligen van de Anderlechtse kerk voorstelt, dan is ongetwijfeld de heilige Guido bedoeld. Als dusdanig werd hij immers samen met de heilige Petrus opgesteld in het westelijk portaal aan het einde van de negentiende eeuw, op een speciaal ontworpen console die tussen de ranken een eikel bevatte als verwijzing naar zijn landbouwersverleden. Maar dat het beeld ook al in de vijftiende eeuw de heilige Guido voorstelde is allerm minst vanzelfsprekend. De pelgrimsstaf met de kalebas is immers ook het attribuut van de populaire pelgrimsheilige, Jacobus de Meerdere. Diens iconografie verschilt nauwelijks van die van de heilige Guido, al wordt de heilige apostel steevast voorgesteld met de schelp van Santiago op de pelgrimshoed. Deze is niet aanwezig bij het beeld in Anderlecht, al suggereert een holte in de brede rand van het hoofddeksel een verdwenen pelgrimsinsigne. Er zijn verder twee opmerkelijke elementen die een identificatie met de heilige Guido onwaarschijnlijk maken. In de kerk van Anderlecht bestaan verschillende vijftiende-eeuwse voorstellingen van de heilige, in muurschilderingen (nr. 8, 11 en 16) en in een gedenksteen (nr. 14). Daarin is de lokale heilige steeds afgebeeld als een baardloze jongeman, terwijl het monumentale beeld duidelijk een grijsaard is met een brede baard. Bovendien is de heilige Guido als pelgrim of landbouwer steeds geschoeid, terwijl het stenen beeld hem, overeenkomstig de gebruikelijke aposteleniconografie, blootsvoets voorstelt.

Als daaruit besloten mag worden dat de heilige niet Sint Guido, maar Sint Jacobus de Meerdere is, dan stelt het duo niet langer het patroonschap van de kerk voor, maar twee apostelen, die oorspronkelijk misschien deel uit maakten van een altaar, van het verdwenen doksaal, of van een apostolarium in het koor van de kerk.

De twee heiligenbeelden zijn ongetwijfeld van Brusselse makelij. Vergelijkbare werken in steen zijn bijvoorbeeld de heilige Jacobus (1440-1450), bewaard in het Museum van de Coudenberg, en mogelijk afkomstig van de oude Sint-Jacobskapel van het hertogelijk paleis, en de vier apostelbeelden (1440-1450) in het Gemeentelijk Museum van Nijvel, afkomstig van de Nijvelse Sint-Gertrudiskerk. Van deze laatste vier beelden, zijn met name de heilige Petrus en de heilige Johannes zeer vergelijkbaar qua stijl, typologie en afmetingen met de beelden in Anderlecht. De houdingen, de proporties en de plooiyal zijn schatplichtig aan een zelfde laatgotische stroming die in de beeldhouwkunst in Brussel voorkomt vanaf 1440. Ook in de detailuitwerking van de handen, de nagels, de vingerkootjes en de aders onder de huid, vertonen de beelden van Anderlecht en Nijvel gelijkenissen. Zeer opmerkelijk zijn ten slotte de gelijkenissen in fysionomie tussen de twee Petrusbeelden: de fijne rimpels in het voorhoofd, de ogen, de kraaienpootrimpels, de neerhangende mond, de platte afwerking van kin en lippen, de symmetrische krullen op het voorhoofd en het krullenschema van de baard. Bij het beeld in Nijvel zijn de krullen wel plastischer en volumineuzer uitgewerkt dan in Anderlecht, maar het patroon van de haartooi is hetzelfde. Wellicht zijn de beelden in Anderlecht rond 1440-1460 in dezelfde Brusselse omgeving vervaardigd, mogelijk zelfs in hetzelfde atelier, maar niet door dezelfde beeldhouwer.

De beelden schrijven zich stilistisch alleszins in de vernieuwende stroming in Brussel vanaf 1440, waartoe ook Rogier van der Weyden (1400-1464) een fundamentele bijdrage leverde. Niet toevallig integreerde de Brusselse stadsschilder voorstellingen van dergelijke beelden in zijn schilderijen van kerkinterieurs, zoals in het *Retabel van de Zeven Sacramenten* uit 1440-1445 (Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten).

CAMPBELL & VAN DER STOCK, 2009: 460; DE BORCHGRAVE D'ALTENA, 1930: 70; DE BORCHGRAVE D'ALTENA, 1947: 7; FLIEDNER, 1958: 166, 172, 182; FRANSEN, 2009: 55-71; HUMBERT, 1913: 126; JACOBS, 1996: 7-8; LEIRENS, 1999: 4-14; LEIRENS & REYNDERS, 2002: 85-96; THIBAUT, 1930: 56; THOMAS, 1983: 13; VAN DAMME, 1958: 64.

Bart Fransen

2. Koperen reliekschrijn

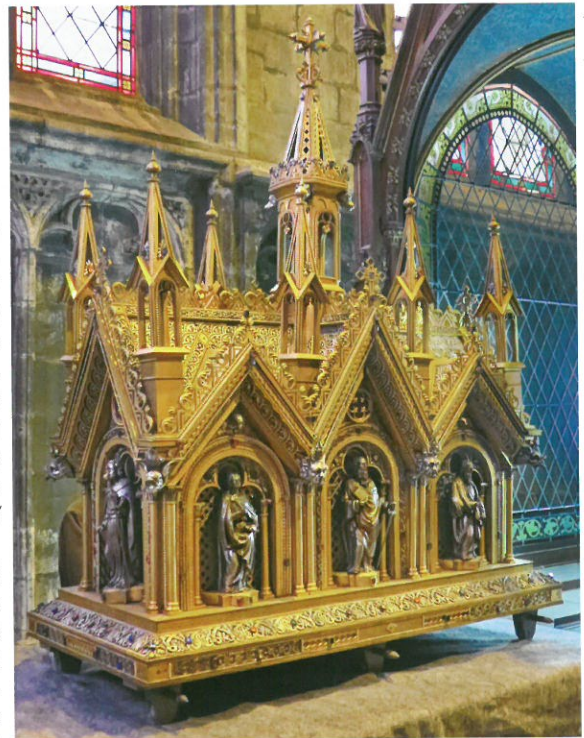
François Henri Van Beveren

1851

Gedeeltelijk verguld koper en zilver bezet met witte, rode en groene pseudo(?)-edelstenen
h 142 cm - b 55,5 cm - d 122 cm

Op 11 september 1851 werden de relieken van de heilige Guido door kardinaal Engelbertus Sterckx (1792-1867), aartsbisschop van Mechelen, overgebracht naar een nieuw schrijn. Dat werd onder impuls van Willem Jozef Magnus (†1862), pastoor van 1836 tot aan zijn dood, door de parochianen van Sint-Guido in Anderlecht gefinancierd. Het chronogram *SANCTO GUIDONI CIVIS MUNIFICI EXTRUXERUNT* op het schrijn verwijst daar rechtstreeks naar. Het opschrift op de andere zijde geeft de naam prijs van de edelsmid die het schrijn in 1851 voltooide, met name François Henri Van Beveren (1812-1854) uit Mechelen: *REV. D. G.-J. MAGNUS / ANDERLACO PAROCHO / F.H. VAN BEVEREN ME FECIT MECHLINÆ.*

Het schrijn heeft een afgeschuind voetstuk versierd met palmetten met daarop een trede. Het staat op zes wielletjes met opzij een metalen pin. Het beeldt een neogotische kruiskerk uit met een hoofdportaal aan de twee uiteinden van het schip. Aan de langzijde zijn er telkens drie portalen. De middelste zijn even hoog als de hoofdportalen, de dwarsbeuken zijn wat lager. Op de top van de hoge portalen staat een met vierpasbogen en centraal vierkant opengewerkt kruis. Midden op het dak staat een zeshoekige vieringtoren met spits, bekroond met een kruis met zijarmen naar vier richtingen. Onder de kroonlijst is op elke hoek een zilveren hondenkop gehecht. Tussen de geveltoppen staan buitenmaatse vierhoekige torens met spits. In de kleine vensters ervan

© Marcel Jacobs

Sint-Guido
1000 jaar